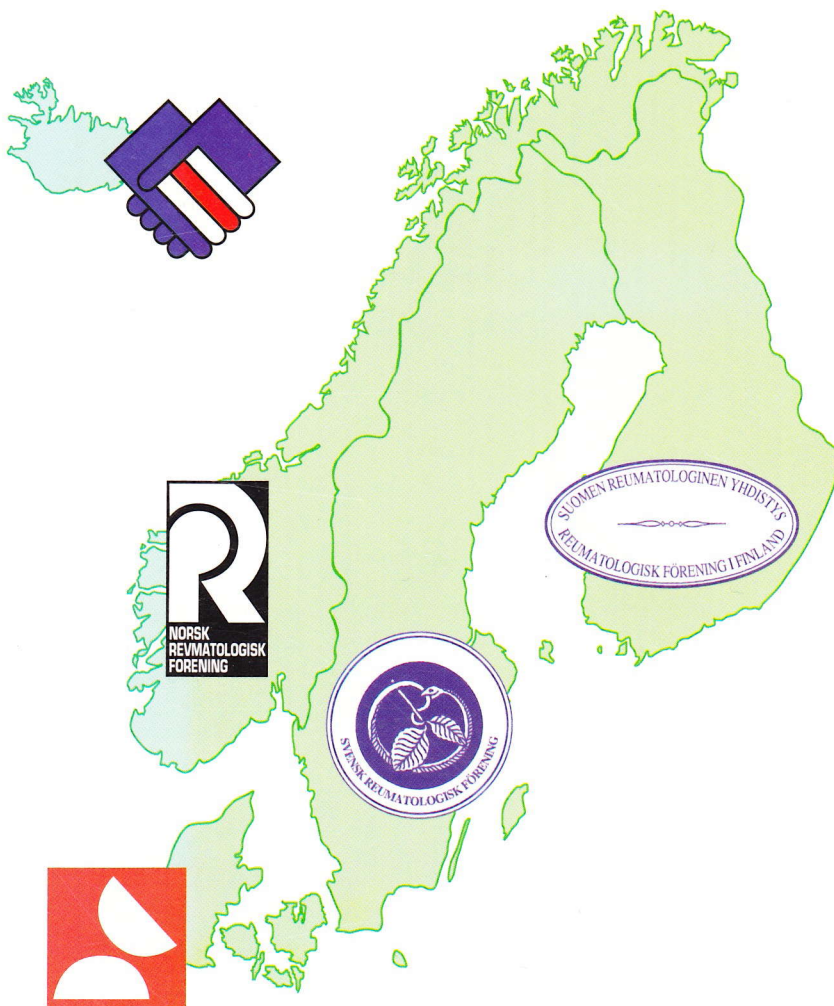

Nordisk Reumatologisk Förening

JUBILEUMSBOK

50 år

1946 – 1996

sønner fra Geirshólmi (Hardarsaga), Grettir den stærke svømmede fra Drangey (Grettissaga) og Kjartan Ólafsson svømmede omkap med Kong Olav Tryggvason i Trondheim (Laxdæla Saga). I den rejsebog som ofte er blevet citeret i denne artikel, af Eggert og Bjarni (1752 - 1757) står der: "Bortglemte nyttige kunster på Island er især svømning og at løbe på ski". Det var derfor en stor kulturel reformation da Islændinge lærte sig at svømme påny. Det skete i året 1824 at svømmeundervisning begyndte i Laugarneskilderne (Jón Helgason biskop: Árbækur Reykjavík 1786 til 1936, Reykjavík 1941). De er blevet restaureret mange gange og der findes nu det største svømmebassin i Island, Laugardalslaug.

Dette må være nok om de gamle varme kilder og bade i Island. Der findes nu svømmebade i hver eneste kommune i Island. Man har boret efter varmt vand rundt omkring i landet og de fleste steder kommer der varmt vand op hvis man borer tilstrækkelig dybt. Der findes derfor ubegrænsede muligheder for helsesport og rehabilitering i varme kilder i Island. Det er ikke ret længe siden at en "naturlig" varm kilde "Den blå lagune" (Bláa lónid) fødtes da man borede efter varmt vand på Svartsengi nær Keflavík flyveplads og byggede et varmvandsværk for hele bygden på Reykjanes. Det varme vand i den "Blå lagune" er kieselholdigt og synes at være meget sundt for psoriasis. Der bygger man nu op et helsebad. Oppe i højlandet findes mange varme kilder, som i senere tid er blevet turistattraktion, f.eks. Landmannalaugar.

Islandske læger og lægeordning.

Da Island mistede sin selvstændighed til den norske konge i året 1262 begyndte snart det kulturelle forfald og det verdslige fulgte snart bagefter.

Den sidste store skribent Sturla Thordarson som var brorsøn til Snorri Sturluson døde året 1271. Han skrev bl.a. Sturlungasagaen som jeg har tit refereret til. Efter hans dage er de oplysninger man har hovedsaglig fra annaler, se ex. Sigurjón Jónsson: Um sóttarfar og sjúkdóma á Íslandi 1400-1800, Reykjavík 1944. Der står ikke meget om gigtsygdomme eller reumatisme. Der er heller ikke tale om nogen navnkyndig læge efter Hrafn Sveinbjarnarson. Efter at Island fulgte Norge under den danske krone året 1388 blev København vores hovedstad og efter oprettelse af Københavns Universitet begyndte Islændinge at søge deres videreuddannelse i København. Den første til at studere natur- og lægevidenskab ved Universitetet i København blev Thorkell Arngrimsson (1629-1671), præst til Gardar på Álftanes. Han studerede i København og Leyden i årene 1647-1655. Selv om han ikke tog lægeeksamen praktiserede han medicin samtidig med sit præsteembede. Han holdt dagbog over sine patienter (Curationes) som Vilmundur Jónsson landfysikus har udgivet og skrevet en thesis om: "Lækningar séra Thorkels Arngrímssonar," Reykjavík 1949. Deri kan man læse en sygehistorie, Curatio LX, som er skrevet på latin, som handler om en 70 årig kvinde med ledegigt i begge hænder i 3 måneder, kraftløshed i fingerne som var svulne med svære smerter. Det er en moderne beskrivelse af reumatoid arthrit og viser at Thorkell Arngrimsson har fået en god skole. Han havde som lærere i København professorerne Ole Worm og selveste Thomas Bartholin og desuden studerede han et år i Leyden ved en af Europas bedste lægeskoler.

Island måtte vente i et hundrede år på den næste lærde læge.

Landlægeembedet blev stiftet i året 1760. Bjarni Pálsson (1719 - 1779) den anden forfatter til den tit refererede rejsebog, blev den første landfysikus i Island. Bjarni var den første Islænding som tog lægeembedseksamen fra Universitetet i København i året 1759. Foruden at være Islands eneste læge så opretholdt Bjarni en lægeskole i sin embedsbostad på Nes ved Seltjörn nær Reykjavík. Han havde ialt 13 studenter og eksaminerede 4 læger. En af hans elever, Jón Pétursson (1733 - 1801) studerede også medicin ved Universitetet i København. Han var embedslæge i Nordlandet 1775 til 1801. Jón skrev den første lærde bog om gigt "Stutt ágríp um iktsyki edur lidaveiki", Hólum í Hjaltadal 1782. I denne bog beskriver Jón bl.a. podagra og det undrer ham at Islændinge lider af denne sygdom da de er fattige og ikke nyder mange verdslige glæder. Han beskriver også kronisk polyarthrit og scleroderma og Helgi Jónsson vil mene at Jón er en af de første som be-

skriver disse sygdomme i medicinsk litteratur (Sydsvenska Medicinhistoriska Selskabets Årskrift, supplement 18,1992). Efter den første landsfysikus Bjarni Pálssons død 1779 holdt hans efterkommere så småt op med at uddanne læger. Antallet i den islandske lægestand blev derfor meget langsomt forøget indtil 1860 da lægeuddannelsen begyndte igen i Island. I mellemtiden var det danske læger som reddede situationen i den første halvdel af det 19. århundrede og det var en af disse som gjorde den første lægevidenskabelige studie i Island. Han hed P.A. Schleisner (1818 - 1900) læge fra Universitetet i København 1842. Dr. Schleisner blev sendt til Island i 1847 for at undersøge tetanus som hærgede i Vestmannaøerne. I sin doktorsafhandling "Forsøg til en nosografi af Island" København 1949, den første medicinske afhandling på dansk, kom han til det resultat at tre af de mest almindelige sygdomme i Island var ecchinococcus 12,6%, reumatisme 9,7% og hysteria 7,2%. Han refererer en islandsk læge som siger at de fleste Islændinge over 50 er gigtramte.

Den næste epidemiologiske studie gjorde en Islænding Jón Finsen (1826 - 1885) læge fra Københavns Universitet 1855. Han skrev en doktorsafhandling "Iagttagelser angående sygdomsforholdene i Island" (København 1874), hvor han påstod at gigt var mere almindelig i Island end i Danmark. Jón Finsen er kendt for at være den første som beskrev pleurodynia og han anså den for at være en gigtsygdom.

Lægeundervisning blev genoptaget i Island i året 1860 af dr. Jon Hjaltalin landsfysicus 1855-1881. Dr. Hjaltalin var uddannet fra Det Kongelige Kirurgiske Akademi i København og medicinsk doktor fra Universitetet i Kiel. Han studerede badetherapi i Tyskland og stiftede et badeinstitut ved Klampenborg. Han skrev en del om vandkure, brønd- og søbade mens han var i Danmark men synes ikke at have dyrket sit speciale i Island. En lægeskole blev formelt stiftet i året 1876 under ledelse af dr. Hjaltalin som må regnes for en af pionerene i islandsk medicin.

I året 1884 blev der udgivet i Reykjavik Lægebog for almuen "Lækningabók handa althydu á Islandi" af Jonas Jonassen dr.med. I forord til bogen siger forfatteren at den skal være en vejledning for almuen til selvhjælp, især hvis man ikke får fat i en læge. Den blev meget populær og fandtes i næsten alle hjem i Island. Dr. Jonassen blev medicinsk doktor fra København 1882 og landsfysikus i Island 1895 - 1906. I sin bog skriver han bl.a. om gigt og gigtbehandling. Han behandler muskelgigt bl.a. med blodhorn, den akutte ledegigt med "Spanskflue plaster" og ved den kroniske slidgigt foreslår han varme kilder og bade. Han beskriver reumatoid arthrit virkelig godt og siger at denne form af kronisk ledegigt er uhelbredelig.

Dr. Jonassen påstår at gigtsygdomme er meget almindelige i Island, vil mene at årsagen til gigten er fugt og kulde på grund af Islændingenes dårlige huse og klæder. Man kan endnu mærke bogens indflydelse blandt de voksne Islændinge især når det gælder reumatisme.

Det Islandske Universitet blev stiftet i Reykjavik i året 1911 og overtog samtidig lægeskolen. En del læger blev dog stadig uddannede ved Københavns Universitet op til den anden verdenskrig.

Dengang fik islandske læger deres videreuddannelse mest i Danmark og en del i Tyskland. Specialiseringen holdt sit indtog i disse år og den Islandske Lægeforening havde helt og holdent med specialistanderkendelse at gøre fra året 1923 indtil 1932 da den blev fastsat med lov. I året 1923 fik de første islandske læger specialistanderkendelse og blandt de første var Jon Kristjánsson som havde studeret massage i København før den 1. Verdenskrig og senere diathermi i Wien. Han var den første som praktiserede fysiotherapi i Reykjavik.

I mellemkrigsårene fik 3 islandske læger deres specialistuddannelse på Folkekuranstalten ved Hald og fysiotherapi efter dansk mønster blev det egentlige gigtspecialie. Karl Jonsson den første specialist uddannet fra Hald indførte guldbehandling af ledegigt i Island (1930). Han praktiserede fysiotherapi og gigtbehandling i 50 år. Under den 2. verdenskrig da al forbindelse med Danmark blev afbrudt søgte islandske læger i stigende grad til Amerika for videreuddannelse. Dette fortsatte efter krigen og det har haft stærk indflydelse på den reumatologiske udvikling i Island, fordi et nyt speciale, rehabilitering, tog ikke specielt sigte på reumatisk behandling. Efter at cortison blev opdaget blev medicinerne interesserede. Men det store vendepunkt i den reumatologiske udvikling i Island bliver dog i året 1963 da det Islandske Reumatologiske Selskab blev stiftet.